

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнатенко П. И. Национальная психология / П. И. Гнатенко. — Дніпропетровськ : Поліграфіст, 2000. — 214 с.
2. Лозовая О. Н. Ментальность города и села как объект психосемантического исследования: к постановке проблемы / О. Н. Лозовая // Журнал практикующего психолога. — 2009. — Вып. 15. — С. 130–140.
3. Рябчук М. Зона відчуження: українська олігархія між Сходом і Заходом / М. Рябчук. — К. : Критика, 2004. — 224 с.
4. Социальные и ментальные тенденции современного российского общества / под ред. В. Е. Семенова. — СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2005. — Вып. 31. — 327 с. — (Человек и общество).

Статья посвящена определению явления региональной ментальности. Осуществляется компаративный анализ психосемантических особенностей региональных ментальностей украинцев восточного и западного регионов. Определяются причины социально-психологической амбивалентности Востока и Запада Украины.

Ключевые слова: региональная ментальность, национальное сознание, психосемантика.

Article is devoted to the phenomenon of regional mentality. The comparative analysis of psychosemantic features of regional mentalities of Eastern and Western regions of Ukraine is performed in the article. The causes of social and psychological ambivalence of East and West Ukraine are defined.

Key words: regional mentality, national consciousness, psychosemantics.

Даценко Ю. О.,

аспірантка кафедри філософії Київського університету імені Бориса Грінченка

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТИ: КОНЦЕПЦІЯ АРИСТОТЕЛЯ

Стаття присвячена аналізу ідеї законодавчого регулювання освіти в концепції Аристотеля та її значення для розвитку українського суспільства.

Ключові слова: освіта, суспільство, держава, закон, ідея, законодавче регулювання.

Освіта є одним із найбільш давніх і вагомих суспільствотворчих інститутів. Проблеми освіти викликають особливий інтерес світового співтовариства, оскільки вона є вагомим чинником сталого людського розвитку. Освіта відображає суперечливий і складний характер сучасності, поєднуючи проблеми матеріального та духовного, суспільного та індивідуального, інтелектуального та культурного, національного та загальнолюдського.

В умовах переосмислення засадничих принципів розвитку національної системи освіти, активного пошуку шляхів, форм і методів удосконалення законодавства в сфері освіти особливе місце посідає аналіз її спрямованості в майбутнє, досягнень сьогодення з прогресивними ідеями класичної філософської думки мислителів, які стояли біля витоків розвитку освіти.

Аналіз законодавчого регулювання освіти здійснюють політики, законодавці, державні службовці, філософи, педагоги, правознавці, журналісти та інші зацікавлені особи. Теоретична й практична спадщина їх діяльності має сьогодні значну наукову та практичну вагу. Проте їх дослідження не є вичерпними, а в сфері законодавчого регулювання освіти Україні наявні суперечності.

У сучасній Україні предметне поле досліджень у межах проблематики статті невпинно розвивається. Цю проблему розробляють у своїх різнопланових роботах В. Андрущенко, Г. Волянська, Л. Губерський, В. Журавський, М. Козюбра, В. Кремень, В. Ковтунець, С. Ніколаєнко, В. Огнев'юк, Є. Суліма та багато інших.

Варто зазначити, що проблеми законодавчого регулювання освіти — навчання і виховання молоді привертати увагу багатьох мислителів минулого, витoki цієї ідеї знаходимо у вченнях видатних філософів Стародавньої Греції, які здійснили перші спроби осмислити практику виховання з урахуванням потреб суспільства. Стародавніми греками було розроблено положення про взаємозв'язок благополуччя суспільства й стану освіти. У ті часи система освіти базувалась на ідеї міцності держави, джерела якої полягали в законслухняності та високій моралі громадян. Тогочасні мислителі зробили значні зрушення в розробці зазначеної проблеми, визнавши освіту одним з пріоритетних напрямів діяльності держави.

Так, відомо, що вперше ідея виховання законослухняності була запропонована давньогрецьким філософом Платоном, який стверджував: «...вже перші ігри наших дітей не повинні виходити за межі закону, а коли вони протизаконні, то й діти, які беруть в них участь, починають зневажати закон, тоді неможливо виростити з них людей справедливих і серйозних» [5, 113]. Аристотель пішов далі свого вчителя, він не просто запропонував ідею закону як чинника регулювання освіти, а й переконливо обґрунтував необхідність її законодавчого регулювання. Найповніше свої погляди щодо означеної проблеми він виклав у праці, відомій під назвою «Політика».

Аристотель, як і Платон, приділяв неабияку увагу роздумам про те, якою ж має бути «ідеальна» держава. Його праці пронизані державоцентристським мисленням.

Мислитель вважав, що все суспільне життя людей відбувається в межах держави. Державою ж є об'єднання людей і виникає вона природним шляхом для задоволення життєвих потреб, а мета її існування — досягнення впорядкованого життя людей [1, 16]. Громадян Аристотель називав невід'ємною часткою держави: «Турбота ж про кожну частинку, природно, передбачає піклування про ціле, разом узятє» [1, 213]. Відтак логічно, що філософ не оминув у своїх міркуваннях і питання освіти громадян, які є основою кожної держави.

На думку Аристотеля, розквіт та занепад держави пропорційно пов'язані з тим, наскільки в ній приділяється увага вихованню молоді. Тож очевидно, що виховання прихильного ставлення юнаків до державного устрою сприяє його зміцненню. І навпаки, неприязнь, зневага до нього розвалює сам устрій, призводить до занепаду держави [1, 213].

Така позиція може неоднозначно сприйматися під кутом зору ліберальної ідеології та демократизації суспільного життя. Проте з іншого боку, важко не погодитися з думкою філософа, адже виховуючи дітей сьогодні, ми маємо розуміти, що виховуємо майбутніх свідомих громадян, зокрема державних діячів, законодавців, від яких, власне, й залежатиме, якою держава буде через десять-двадцять років.

Вагомим підґрунтям для виникнення ідеї законодавчого регулювання освіти, на нашу думку, стало визнання Аристотелем освіти громадян як загальнодержавної справи. Філософ зазначав: «Оскільки вся держава ставить перед собою одну мету для всіх, то зрозуміло й те, що виховання — загальнодержавна справа, і воно повинне мати загальний характер. І не бути справою якоїсь окремо взятої особи... Отже, зрозуміло, що закон повинен визначати характер виховання юнацтва як суспільне явище» [1, 213].

Аристотель підкреслював, що обов'язок дбати про розквіт держави покладається на законодавця, відтак логічно, що законодавець, дбаючи про благо держави та її громадян, зобов'язаний видавати закони і в сфері освіти.

На наш погляд, філософ не випадково запропонував ідею закону як чинника регулювання освіти, адже закон відводилася особлива роль — регулятора відносин та відповідальності, він розглядав закон як засіб, за допомогою якого існує реальна можливість зберегти існуючий державний устрій і спокій у суспільстві [4, 4]. Закон встановлює єдині правила для всіх його членів, а отже, робить можливим їх співіснування мирним і взаємовигідним. Крім того, він виконує роль організатора суспільного життя, тобто впорядковує хаотичний розвиток суспільних відносин, у тому числі й відносин у сфері освіти.

На нашу думку, виникнення ідеї законодавчого регулювання освіти певним чином також пов'язане з тим, що закон, по суті, формує та спрямовує соціально бажані суспільні відносини в потрібному для держави напрямку, а відтак, встановлюючи характер і зміст освіти на законодавчому рівні, держава має можливість формувати «потрібних» їй громадян.

Разом з тим, Аристотель підкреслював, що ніякої користі не принесуть самі корисні закони, адже «Ніщо так не робить закони дієвими й корисними, як послух, коли до нього привчити громадян... невихованість же бодай одного громадянина зачіпає і весь державний устрій» [1, 149]. Таким чином, філософ наголошує на тому, що закон, крім усіх інших, повинен виконувати ще й виховну функцію в суспільстві, що вкрай актуально для сучасного українського суспільства.

Цікавою є думка Аристотеля про те, що закон наділений розумом і поєднує в собі державну силу та авторитет, а відтак, виступає як незамінний засіб, що здійснює регулятивний і виховний вплив на всіх членів суспільства. При цьому філософ наголошує, що це може стосуватись лише якісного закону. «Зрозуміло, — писав Аристотель, — що для суспільного виховання необхідні закони, а для хорошого — необхідні хороші закони» [1, 96]. Нині на прикладі суспільних дискусій довкола законопроекту України «Про вищу освіту» ми ще раз переконуємося, що проблема якісного законотворення, про яку говорив Аристотель понад дві тисячі років тому, залишається актуальною.

З огляду на зазначене, в нас не виникає жодних сумнівів, що законодавці, дбаючи про розвиток і зміцнення держави, зокрема України, повинні не просто приділяти увагу освіті своїх громадян, а насправді забезпечити її пріоритетність у сфері державної політики. Разом з тим необхідно враховувати, що освітні закони мають бути якісними, справедливими, відповідати соціальним інтересам усіх громадян та узгоджуватися з інтересами держави.

Необхідно віддати належне Аристотелю, адже, запропонувавши ідею законодавчого регулювання освіти, він створив підґрунтя для виникнення та здійснення державної освітньої політики, оскільки законодавче регулювання в концепції Аристотеля, — частина політики, а уміле та адекватне відображення в законах своєрідності відповідного державного ладу й стабілізації існуючої системи відносин є мистецтвом законодавця [2].

Варто зауважити, що основні засади державної освітньої політики, розроблені Аристотелем, не втрачають актуальності донині, адже й сьогодні державна політика в сфері освіти реалізується і через законотворючу функцію.

Аристотель також вважав, що законодавство про освіту та виховання молоді не має випускати з уваги таких важливих моментів, як те, що являє собою виховання та яким чином його треба здійснювати. При цьому філософ зазначав, що для кожного державного устрою необхідна й відповідна система виховання, адже «кожен державний лад має свої відмінні риси, що сприяють його збереженню» [1, 213]. За концепцією Аристотеля, будь-яка форма державності потребує відповідного виховання передовсім.

На думку давньогрецького мислителя, для держави буде неабиякою користю, якщо юнакам прищеплюватимуть риси патріотизму, виховуватимуть їх у дусі відданості державному ладові. Така позиція, звісно, не може абсолютизуватися, адже історія вже доказала, що не будь-якому державному ладу можна бути вірним, наприклад тоталітарному, фашистському тощо. З особливою виразністю це виявляється нині в багатьох арабських країнах — Єгипті, Тунісі, Лівії тощо.

Незважаючи на зазначене, виховання в молоді поваги до держави, культивування демократичної культури, патріотичних почуттів є актуальним завданням для української системи освіти. Адже, визнання освіти як засобу збереження та зміцнення української державності, усвідомлення освіти як важливого фактора інституційної модернізації суспільства є дуже важливим в умовах еволюційної трансформації Українського суспільства.

Аристотель зазначав, що в державі виховання має бути однаковим за змістом і спиратися на однакові засади. Пояснював він свою думку тим, що, оскільки держава ставить перед собою одну мету, а виховання в державі спрямоване на досягнення цієї спільної мети, відтак і зміст виховання має залежати від її характеру й бути однаковим для всіх громадян.

Звісно, що це розходиться з принципами розвитку освіти в демократичних суспільствах, де панує ліберальна освітня парадигма. Проте, аналізуючи погляди Аристотеля, все ж важко не погодитися з тим, що освіта в державі має ґрунтуватися на однакових засадах. На сьогодні в Україні такі загальні засади освіти закріплює Конституція України, Закон України «Про освіту», а також інші загальні та спеціальні нормативно-правові акти. Варто також зазначити, що й сьогодні в кожній державі система освіти має свої певні особливості, які, так чи інакше, залежать від форми державного ладу. Але все ж таки ми не можемо повністю погодитися з думкою філософа, що освіта має бути однаковою для всіх громадян і залежати лише від мети держави. Не суперечити меті держави — так, але вважаємо, що законодавець має враховувати інтереси громадянина. Водночас обов'язок держави, зокрема законодавця — створити всі необхідні умови для отримання певного рівня освіти кожним громадянином.

Отже, Аристотель сформував основні засади освітньої політики держави та шляхи її реалізації. Положення, розроблені Аристотелем, зберігають свою актуальність і сьогодні, адже завдяки видатному філософу роль освіти почала розглядатися як найважливіший фактор економічного розвитку та соціального прогресу, як сфери, що потребує особливої уваги на загальнодержавному рівні. Ідея ж законодавчого регулювання освіти, запропонована Аристотелем, стала основою державної освітньої політики майже всіх сучасних країн світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Аристотель*. Політика / Аристотель ; пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. — К. : Основи, 2000. — 239 с.
2. *В. Огнев'юк*. Ідея освіти [Електронний ресурс] / В. Огнев'юк. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/osdys/>. — Назва з екрану.
3. Коментарі до Арістотелевої «Політики» / пер. з латини О. Кислюка ; передм. В. Котусенка. — К. : Основи, 2000. — 794 с.
4. *Ряшко О. В.* Закон і законність у концепціях мислителів Західної Європи (філософсько-правовий аспект) / О. В. Ряшко [Електронний ресурс] // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. — 2008. — № 2. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum. — Назва з екрану.
5. *Платон*. Держава / Платон ; пер. з давньогр. Д. Коваль. — К. : Основи, 2000. — 355 с.

Статья посвящена анализу идеи законодательного регулирования образования в концепции Аристотеля и ее значения для развития украинского общества.

Ключевые слова: образование, общество, государство, закон, идея, законодательное регулирование.

The article is sanctified to the analysis of idea of the legislative adjusting of education at conception of Aristotle and its value for development of Ukrainian society.

Key words: education, society, state, law, idea, legislative adjusting.

Кияшко М. О.,

аспірантка Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ НЕЛІНІЙНОЇ РЕГРЕСІЇ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Стаття присвячена проблемі багатомірного дослідження особистості. Висвітлено результати використання методу нелінійної регресії для побудови моделі турботливого типу міжособистісних стосунків як прояву духовності залежно від властивостей особистості.

Ключові слова: багатомірний експеримент, нелінійна регресія, духовний розвиток, турботливий тип міжособистісних стосунків, властивості особистості.

Питання підвищення інформативності досліджень завжди є актуальним для психології як науки. Особливо гостро ця проблема постає в умовах, коли наявність великої кількості різноманітних, полівекторних підходів і напрямків у вирішенні психологічних питань призводить до певних труднощів в об'єднанні різних, часто суперечливих, алгоритмів дослідження проблеми, результатом чого є неможливість обґрунтування та поєднання результатів кількісних та якісних аналізів у цілісні та більш інформативні наукові концепції. Особливу складність зумовлює нелінійний характер протікання психічних процесів, що вимагає добору відповідних методів, результати яких могли б стати несуперечливою основою для подальших досліджень.

Це питання, безперечно, виникає і в дослідженнях духовного розвитку особистості. Актуальність вивчення цієї сфери життєдіяльності людини важко переоцінити. Очевидно, що від наявного стану духовності особистості, від її духовних орієнтирів залежить вся свідома поведінка, тобто духовна сфера існування людини має цілком реальні прояви у повсякденному житті. Саме тому особливо актуальним для сучасної психології є проблема не лише теоретичного, а й, що не менш важливо, емпіричного дослідження духовності з урахуванням відповідних методів, які б давали змогу підвищувати інформативність психологічних знань.

Проблему певної обмеженості можливостей експериментальних досліджень у психології, а також віднайдення шляхів її вирішення, поставили свого часу радянські вчені В. М. Мельников та Л. Т. Ямпольський [4]. Аналізуючи систематизацію психологічних знань про особистість, вчені умовно визначають два основні її історичні етапи: клініко-психологічний та експериментальний. Якщо клініко-психологічний етап є фазою спостережень та вербальних теорій (яка виникла як прагнення лікувати і коригувати певні відхилення), то експериментальний період виник як реакція на вербальний характер попереднього етапу і з самого початку розділився на дві течії: двомірний та багатомірний експерименти. Обидва ці підходи, зазначають вчені, дозволяють вивчати взаємозв'язки між окремими змінними, але різними способами. Двомірний експеримент за своєю суттю є «перенесенням» відповідного методу дослідження з фізичних наук. Прихильники цього підходу вважають, що виокремлення двох змінних є необхідним для вивчення психічного феномену в «чистому» вигляді. На їхню думку, при такому підході усуваються контамінуючі впливи процесів, що протікають одночасно. Однак разом з тим залишається поза увагою той факт, що психічні процеси ніколи не протікають ізольовано. Поведінка людини дуже складна і зумовлюється безліччю внутрішніх та зовнішніх факторів. Тому, на думку В. М. Мельникова та Л. Т. Ямпольського, очевидним є те, що сформувати дві групи людей, ідентичних за всіма параметрами, окрім одного, та поставити їх в однакові умови неможливо навіть у лабораторному експерименті. Тому вчені зазначають, що замість усунення контамінуючих ефектів, доцільнішими будуть спроби їхнього вивчення. Саме цей принцип і покладений в основу багатомірного експерименту, який базується на апріорних міркуваннях, що вихідні ознаки — це лише поверхові індикатори, які побічно висвітлюють приховані від прямого спостереження властивості, знання яких дозволить зрозуміло описати індивідуальну поведінку. Цей принцип реалізований у такому математичному методі прогнозу, як регресія. Найзрозуміліше завдання регресії можна описати за допомогою загальноприйнятої кібернетичної термінології. Часто у дослідженнях об'єкти чи системи, про принципи дії яких нічого невідомо, окрім того, що певному вхідному сигналу відповідає певний вихідний сигнал, уявляють у вигляді «чорної скриньки». Найпростіший випадок — це вивчення зв'язку між однією змінною x , яку називають фактором (вхідною, незалежною змінною), та змінною y , яку називають